

Агуулга

Нэг. Танилцуулга	2
Хоёр. Судалгааны ажлын зорилго	2
Гурав. Судалгааны ажлын аргачлал	2
Дөрөв. Дээжлэлт хийсэн аргачлал	3
4.1. Байгалийн усны химийн найрлага, түүний тухай ойлголт	3
4.1.1. Усны дээжинд химийн ерөнхий шинжилгээ хийх арга зүй	5
4.1.2. Ундны усны чанар	7
4.2. Лабораторийн шинжилгээний аргачлал болон нарийвчлал	8
Тав. Лабораторийн шинжилгээний дүн	8
5.1. Лабораторийн шинжилгээний үр дүнд хийсэн чанарын шинжилгээ	8
Зургаа. Ус хангамжийн цэгүүдийн эрүүл ахуйн өнөөгийн байдал	19
Долоо. Судалгааны ажлын үр дүн	19
Найм. Цаашид хэрэгжүүлэх шаардлагатай ажлын зөвлөмж	20
Хавсралт	22

Нэг. Танилцуулга

Дэлхийн банкны санхүүжилтээр хэрэгжиж буй “Уул уурхайн дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжих” (УУДБХОД) төслийн 3-р бүрэлдэхүүн хэсэг нь “Газрын доорх усны менежмент, мэдээллийн нэгж” (ГДУММН) болон говийн бүсийн 3 сав газрын захиргаад болох: Умард говийн гүвээт-Халхын дундад талын СГЗ, Галба-Өөш-Долоодын СГЗ, Алтайн Өвөр говийн СГЗ-д хамаардаг.

Уг төслийн хүрээнд говийн бүсийн сумдын төвүүд болон суурин газруудын ундны усны чанарын судалгааны төслийг хэрэгжүүлж байна. Судалгааны талбайд хамаарах сумын төвүүд болон суурин газруудын унд ахуйд ашиглаж буй худгуудыг хамруулсан.

Судалгааны ажлын хээрийн хэмжилт болон дээжлэлтийн ажилд сав газрын захиргаадын мэргэжилтнүүд болон аймаг, сумдын байгаль орчны мэргэжилтнүүд хамтран ажилласан бөгөөд ерөнхий болон хүнд элементийн шинжилгээг Монгол улсад итгэмжлэгдсэн “Эс Жи Эс Монгол” лабораторид шинжлүүлсэн.

Хоёр. Судалгааны ажлын зорилго

Улсын Их Хурлаас 2010 оны 24-р тогтоолоор “Ус” үндэсний хөтөлбөр, 2013 онд Монгол Улсын Засгийн Газрын 389-р тогтоолд заасны дагуу “Улсын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөө”-г батлан хэрэгжүүлж байна. Энэхүү ажлын хүрээнд говийн бүсийн сумын төвүүдийн унд-ахуйн усны чанарын судалгааг хэрэгжүүлснээр говийн бүсийн сумын төвүүдийн хүн амын унд ахуйд хэрэглэж буй усны чанар найрлагыг тогтоож, Монгол улсын унд ахуйн усны стандарт “MNS 0900-2005”-д үл нийцэх элементүүдийг шүүх, цэнгэжүүлэх, зөөлрүүлэхэд зохимжтой шүүлтүүрийг тодорхойлох, түүний ашиглалтын горим болон хугацааны талаар зөвлөмж боловсруулахад уг ажлын гол зорилго оршино.

Мөн цаашид уг судалгааны ажлыг үргэлжлүүлэн унд ахуйн усны стандартад тохирохгүй ус хэрэглэж буй сумын төвүүдийг хамруулан улиралын давтамжтай дээжлэлт, шинжилгээ хийж, газрын доорх усны чанар найрлагыг геологи-гидрогеологийн нөхцөл, тэжээгдлийн муж, суурьшлийн бүс зэргээс хэрхэн хамааралтайг тогтоох зорилготой.

Гурав. Судалгааны ажлын аргачлал

Уг судалгааны ажлын дагуу Говьсүмбэр аймгийн сумдын төвийн унд ахуйн усны чанарыг тодорхойлохын тулд газрын доорх усны дээжлэлтийг Умард говийн гүвээт-Халхын дундад талын СГЗ-ны мэргэжилтнүүд болон аймаг, сумдын байгаль орчны мэргэжилтнүүд хамтран гүйцэтгэсэн.

3.1. Дээжлэлт хийсэн аргачлал

Газрын доорх усны дээжлэлт хийхэд дараах шинж чанаруудыг харгалзав. Үүнд:

- Худгийн байршил,
- Худгийн гүн,
- Геологийн үе давхарга,

Хээрийн ажлаар нийт 7 худагт ерөнхий ба хүнд металлын шинжилгээнд зориулан газрын доорх усны дээжлэлт хийсэн.

Газрын доорх усны дээжлэлтийг явуулахын тулд тухайн уст давхаргыг нээсэн уст цэгт хуримтлагдсан усны эзэлхүүнийг 3 дахин шавхан зайлуулсны дараа дээж авах шаардлагатай байдаг. Энэ нь худагт хуримтлагдсан усанд ууссан хүчил төрөгч эсвэл худгийг тоногдосон материалаас газрын доорх усны чанар найрлагад үзүүлж буй нөлөөллийг авч буй дээжинд хамгийн бага байлгах, уст давхаргад агуулагдах газрын доорх

усны бодит шинж чанарыг шинжлэхэд ач холбогдолтой юм. Байнга ашиглаж буй худгаас газрын доорх усны дээжлэлтийг шууд авч болно.

Дөрөв. Дээжлэлт хийсэн аргачлал

Газрын доорх усны дээжлэлт хийхэд дараах шинж чанаруудыг харгалзав. Үүнд:

- Уст цэгийн тодорхойлолт - солбицол, өндөршил, усны тогтсон түвшин, ундарга, түвшин бууралт зэргийг тодорхойлох
- Ундны ус хангамжийн худгийн эрүүл ахуй - тухайн худаг орчмын эрүүл ахуйн талаар тодорхойлох, газрын доорх уст давхаргыг бохирдуулах магадлалтай эх үүсвэрийг тодорхойлох,
- Усны дээжлэлтийн хуванцар саванд авах бөгөөд савалгаан дахь агаарын бөмбөлөг хамгийн бага байхаар савлах зэрэг шаардлагын дагуу дээжлэлтийн ажлыг гүйцэтгэсэн.

Хээрийн ажлаар нийт 7 худагт ерөнхий ба хүнд металлын шинжилгээнд зориулан газрын доорх усны дээжлэлт хийсэн.

Хээрийн ажлын эхэнд тухайн уст цэгүүдийн гэрэл зургийг авч баталгаажуулсан. Газарзүйн байршил тодорхойлогч GPS багажны тохиргоог Монгол улсын Засгийн газрын 2009 оны 25 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Геодезийн солбицол, өндөр тусгагийн нэгдсэн тогтолцоо”-г үндэслэн WGS 84-өөр хийж, байр зүйн солбицлыг объект бүрт тодорхойлсон.

Хээрийн нөхцөлд усны чанарын зарим үзүүлэлт болох усны орчин, цахилгаан дамжуулах чадвар, температур зэргийг рН метр болон электрон тодорхойлогч багажаар тодорхойлж, хээрийн маягт-д тэмдэглэсэн.

Зураг 1

1.усны түвшин хэмжигч, 2. Байршил тогтоогч, 3. рН метер, 4. Зургийн аппарат

4.1. Байгалийн усны химийн найрлага, түүний тухай ойлголт

Байгалийн усыг химийн найрлагаар нь 5 бүлэгт хуваана .

1. Гол ионууд (Cl^- , SO_4^{2-} , HCO_3^- , CO_3^{2-} , Na^+ , K^+ , Ca^{2+} , Mg^{2+})
2. Ууссан хий (O_2 , N_2 , CO_2 , H_2S)
3. Биогенийн элементүүд(азот , фосфор , цахиурын нэгдэлүүд)
4. Микроэлементүүд (дээрхээс бусад үлдсэн химийн бүх элементүүд)
5. Органик бодисууд .

Усны найрлагыг бүрдүүлэгч эх үүсвэр. Гадаргын усны найрлага нь 1-рт газрын гүнээс мантийн давхрааны дегазацийн процессоор ялгарч байгаа хий. 2-рт усны газрын

гадаргын бялхмал чулуулгуудтай харилцан үйлчлэх үйлчлэлийн дүнд үүссэн химийн бүтээгдэхүүн зэргээс бүрдэнэ .

Анион, катионуудын гарал үүсэл. Усанд анионы найрлага үүсэх явц нь гол төлөв мантийн хий ялгаруулах процессоор ялгарч буй хийтэй холбоотой. Харин усанд катионууд нь бялхмал чулуулгууд устай харилцан үйлчилсний дүнд үүснэ. Өөрөөр хэлбэл чулуулгуудын усны угаагдлаар болон чулуулгуудын задралаар гадаргуугийн ус катионуудаар баялаг болно .

Байгалийн усны химийн найрлага бүрэлдэн тогтоход нөлөөлөх хүчин зүйлсүүд . Энэхүү хүчин зүйлсүүдийг 2 бүлэгт хуваана .

1-рбүлэгт нь шууд хүчин зүйлсүүд . Үүнд : уулын чулуулгууд , эрдсүүд , хөрс, амьд организм , хүний үйл ажиллагаа

2-р бүлэгт шууд бус хүчин зүйлсүүд . Үүнд : цаг уур, уур амьсгал, усан сүлжээ, ургамал, амьтан, гидрогеологийн ба гидродинамик нөхцлүүд орно.

Байгалийн усны эрдэсжилтийг үүсгэгч уулын чулуулаг болон эрдсийн нөлөөг

А. Бялхмал , магнийн чулуулгийн

Б. Янз бүрийн тунамал чулуулгийн

В. Шохойн чулуу , мергеля , доломит , гипс , чулуун давсны гэж хуваана . Эдгээр нөлөө нь харилцан адилгүй байна. Эдгээр чулуулгуудыг анх эрдэмтэн А.Д .Кушман , П . Хубарт нар 1908 онд илрүүлж , цаашид усанд уусах үйл явцыг нь К.В. Корренс , В. Энгельгарут нар 1838 онд судалжээ . Жижиглэж нунтагласан дурын бялхмал чулуулгийг нэрсэн усанд хийгээд үүссэн уусмалд анализ хийсэн ба энд явагдах урвалыг нь хөнгөнцагааны силикатын гидролиз, явагдах процессыг нь чулуулгийн шүтлэгжих үзэгдэл гэж нэрлэсэн. Энэхүү катион солилцооны урвалын үед силикатуудын уусах хүхэр болон металлуудын исэлдэх үзэгдлүүд дагалдах ба хөнгөнцагааны талст торын бүтэц өөрчлөгдөнө.

Усанд ууссан хийнүүд. Ус нь оршиж буй байгалийн нөхцлөөсөө хамаарч чанарын ба тооны найрлага нь өөр өөр байдаг. Эдгээр хийнүүд нь

А.атмосферээс үүсэлтэй хийнүүд (“ N_2, O_2, Ar) бусад идэвхгүй хийнүүд, хүнд нүүрс устөрөгчид С

Б. Биохимийн процессоор үүссэн хийнүүд (CO_2 бусад хүнд нүүрстөрөгчид H_2S, N_2, H_2)

В. Өндөр даралт ба температурын нөлөөгөөр газрын гадаргын гүн дэх уулын чулуулгийн метаморфизм ба мантийн хий ялгаруулах процессоор ($CO_2, CO, H_2S, H_2, CH_4, NH_3, HCl$ бусад галлогент устөрөгчид) зэрэг хийнүүд байна .

Атмосферээс үүсэлтэй болон биохимийн процессоор үүссэн хийнүүд нь ихэвчлэн гадаргын ба гүний усанд, өндөр даралт, температурын нөлөөгөөр газрын гүнд уулын чулуулгийг метаморфизм ба мантийн хий ялгаруулах процессоор үүссэн хийнүүд нь гүний усанд тус тус агуулна. Гадаргын усанд ихэвчлэн CO_2, O_2 , гүний усанд H_2S, CH_4 , зэрэг хийнүүд агуулагдана.

Байгалийн усны органик бодис . Усанд органик бодис үүсэх үйл явц 2 янз байна. Усанд гаднаас цугтаж буй усаар дамжин ирэх, эсвэл өөрт нь органик бодис шинээр үүсч

болно. Ер нь усанд органик бодис нь ургамал, ойн түймэрийн үлдэгдэл, хөрсний угаагдлаар үүсч буй ялзмагийн бодис, ахуйн хэрэгцээний бохир ус зэргийн нөлөөнөөс болдог. Байгалийн усны органик бодисын агуулга 1.0-50 мг/дм хүрдэг байна

Органик бодисыг тодорхойлох нь 1 литр усан дахь органик бодисыг исэлдүүлэхэд зарцуулагдаж байгаа хүчилтөрөгчийн тоо хэмжээг тодорхойлох дээр үндэслэнэ. Тодорхойлолтонд ашиглаж буй исэлдүүлэгчээс нь хамааруулан перманганатын ба бихроматын исэлдэх чанарыг ашигладаг. Перманганатын исэлдэх чанар нь усны органик бодисын агуулгыг тодорхойлох боломж олгодог төдийгүй тухайн усны бохирдолтын талаар дүгнэлтийг хийх боломжийг өгдөг.

4.1.1. Усны дээжинд химийн ерөнхий шинжилгээ хийх арга зүй

Байгалийн уснаас дээж авах үед усны болон агаарын температурыг хэмжинэ. Мөн усны дээжинд ууссан хийнүүд (CO_2 , O_2), pH, HCO_3 , CO_3 зэргийг аль болох хурдан хугацаанд боломжтой үед газар дээр нь тодорхойлох шаардлагатай байдаг. Мөн усны дээжинд өнгө, үнэр, амт, тунгалаг чанар, булингар зэрэг физикийн шинж чанаруудыг тодорхойлно.

Усны амт: нь байгалиас гаралтай зарим бодисын буюу эсвэл урсацын замд ууссан бодисуудын нөлөөнөөс бий болно. Хөрсний доорхи ус нь, түүнд ууссан төмөр, манган, магни, натри, кали, хлор, карбонат, органик бодисуудаас үүссэн өвөрмөц амттай болдог. Амтын шинжийг зөвхөн ундны усанд шууд амтлах аргаар тодорхойлж болно. Байгалийн усанд дөрвөн үндсэн амт байдаг. Үүнд: давслаг, чихэрлэг, гашуувтар, исгэлэн мөн зарим усанд шүлтлэг, металлын амт байдаг. Амтлаг шинжийг тодорхойлох явдал нь шинжлэгч хүний ажлын дадлага туршлага амтлахын чадвараас шалтгаална. Амтыг хэд хэдэн хүн зэрэг амталж үзэх нь алдаагүй мэдэх боломжтой. Ундны усанд амтыг тодорхойлохдоо уг усанд бактериологийн шинжилгээ хийж хортой чанарын хольцгүй, хордуулах бодисын нөлөө байхгүй гэсэн усанд хийх ёстой. Амтыг тодорхойлохдоо тасалгааны буюу 4 с-ын температуртай усанд эсвэл дээжийг авч байгаа газар дээр нь хийж гүйцэтгэнэ. Амтлахын тулд амандаа 10-15 мл ус балгаж хэдэн секундын турш байлгаж, амтыг тодорхойлон мэдсэний дараа усыг залгихгүй гадагш асгана.

Усны үнэр: нь өөрийн найрлагын буюу гадны нөлөөнөөс дэгдэмхий үнэрт бодис агуулагдсанаа үүснэ. Органик бодисоор баялаг ус нь зөвхөн хүхэрт устөрөгчийн үнэртэй байдаг. Усны үнэрийг шууд үнэрлэж мэдэх ба бусад төрлийн усыг сулруулах буюу тооцооны аргаар үнэрийг нь мэдэж болно. Ундны усанд үнэрийн шинж, түүний ихсэлтийг үнэртэж тодорхойлно. Дээжийг 20-60 °C –т халааж мэдэгдэж байгаа үнэрийн талаар тодорхойлон бичнэ. Үүнд: газар шорооны, ялзарсан өвс ногооны, хөгцний, муудсан болон эсвэл өмнө бичигдсэн химийн янз бүрийн бодисын үнэр буюу ургамлын төрлийн үнэр гэх мэтээр тодорхойлон бичнэ.

Усны температур: Дээжийг авах үед усны температурыг хэмжих нь шинжилгээний ажлын салшгүй хэсэг мөн. Усны температурыг хэмжихдээ нарийн хуваартай мөнгөн усны термометрийг ашиглан давталттай хэмжилт хийж гүйцэтгэх нь зүйтэй. Термометрийн хуваарийн нарийвчлал нь 0.1-0.5°C байна. Гадаргуугийн усанд термометрийг шууд дүрж хэмжинэ. Ус руу шууд дүрж хэмжих боломжгүй тохиолдолд дээжийг 1л –ийн саванд авч, тэр даруйд нь хэмжилтийг авна. Дээж авч байгаа үед орчны агаарын температурыг хэмжихдээ газраас 1 м –ээс доошгүй өндөр зайд хуурай термометрээр хэмжилтийг хийнэ.

Усны тунгалагшилт: Тунгалагшилт нь усны өнгө ба булингараас хамаарна. Тунгалагшилтын хэмжээг тодорхойлох хэмжигдэхүүн нь усны багнийн үеийн өндөр юм. Тэр нь тодорхой хэмжээтэй хийгдсэн үсгийн дүрсийг харж болох усны үеийн зузаан юм. Гадаргуугийн усанд дээж авч байгаа газар дээр нь мөн стандарт самбарыг ашиглан

гүйцэтгэж болно. Стандарт самбараар хэмжих нь дөрвөлжин буюу дугуй хэлбэртэй хийгдсэн цагаан самбарын нэг талын урт буюу диаметр нь 20 см байна. Самбарыг урт модонд бэхэлж түүн дээр сантиметрийн хуваарь тавина. Ус руу хийгдсэн цагаан самбар харагдахгүй болох үеийн усны гүний хэмжээгээр тодорхойлолтын хэмжилтыг авна.

Усны өнгө: Байгалийн цэвэр ус бол бараг өнгөгүй байдаг. Усны өнгө нь түүнд агуулагдах ялзмагийн бодис 3 валенттай төмрийн нэгдлийн улмаас үүсэх бөгөөд тэдгээрийн агуулагдах хэмжээ нь хөрсөн дэх геологийн нөхцөл, дээж авсан газар нутгаас шалтгаална. Усны өнгө нь усны булингар, түүнд орших бичил махбод, шавар, хүхэрт нэгдлийн нөлөөнөөс болж үүснэ. Усны өнгийг байгалийн шүүгдээгүй усанд шууд юмуу шүүсэн тунгалаг усанд тодорхойлж болох ба ус нь хөвмөл бодис ихтэй үед тодорхой хугацаагаар тавьж тунгалаг болсоны дараа тодорхойлно.

Байгалийн усны өнгийг бодит байдлаар тодорхойлох нь нилээд төвөгтэй ажил юм. зарим тохиолдолд спектро-фотометрийн аргаар тодорхойлолт хийнэ. Усны өнгийг тодорхойлох үндсэн аргын нэг бол өнгөт усны 10 см зузаан үеийг шууд харж тодорхойлно. Тунгалаг буюу шүүгдсэн дээжний өнгийг стандарт уусмал болох калийн хлороплатинат, хлорт кобальт буюу эсвэл калийн бихромат ба сульфат кобальтын уусмалын өнгөтэй харьцуулан тодорхойлно. Эдгээр аргыг гол төлөв хөрсний ялзмагийн бодис байгаагаас үүссэн шар буюу улаан хүрэн өнгөтэй усанд хэрэглэхэд тохиромжтой.

Өнгө тодорхойлох усыг хадгалахгүй ба дээж авснаас цагийн дараа тодорхойлолтыг гүйцэтгэнэ. Өнгийг харьцуулан тодорхойлохдоо цилиндрт 10 см зузаан үетэй ус хийгээд цагаан дэвсгэр дээр тавьж өдрийн тод гэрэлд дээрээс нь харж тодорч байгаа өнгө буюу өнгөний туяаны талаар тод буюу сулавтар үр дүнг бичнэ.

Усны булингар: Усанд органик болон органик бус гаралтай уусаагүй ба коллоид бодисуудаас булингар үүснэ. Газрын гадаргуугийн усанд булингар буй болох шалтгаан нь наанги шавар, цахиурын хүчил, төмөр ба хөнгөнцагааны усан исэл, органик бодис, коллоидууд, бичил организмууд болон усны жижиг амьтад юм. Хөрсний доорхи ус ихэнхдээ уусаагүй эрдсүүд, органик үүсэлтэй элдэв бодисууд, мөн янз бүрийн ус доош нэвтэрч орсноос булингартай болдог. Ундны болон гадаргуугийн усанд булингарталтыг тодорхойлох нь чухал шаардлагтай юм.

pH: Химийн урвал явагдах нь хүний биед шийдвэрлэх үүрэгтэй бөгөөд энд устөрөгчийн ион чухал үүрэгтэй. Устөрөгчийн ионы хэмжээг илэрхийлэгддэг энэ үзүүлэлт нь усны орчин болох хүчиллэг буюу шүлтлэг чанарыг заадаг.

Байгалийн усны орчин pH нь сул хүчиллэгээс сул шүлтлэг /6.5-8.5/, өөрөөр хэлбэл ихэвчлэн саармаг орчинд ойрхон байх ба энэ нь ундны усны нормтой дүйцдэг. Хэрэв усны pH 7-оос ихсэж, буурах буюу саармаг орчноос өөр орчинд шилжиж, өөрчлөлт ажиглагдаж байвал голд бохирдлын эх үүсвэр байна гэж үзэж болно. Гэвч ямар нэгэн нөлөөлөлд өртөөгүй, байгалийн төрхөөрөө байгаа зарим гол горхины усны орчин pH-ийн утга хүчиллэг, шүлтлэг байх тохиолдлууд байдаг.

ЕС буюу цахилгаан дамжуулах чанар: Усны цахилгаан дамжуулах чанар гэдэг нь цахилгаан урсгалыг зөөвөрлөх усны чадвар юм. Энэ нь усанд ууссан химийн бодисуудын физик шинж чанарыг илтгэдэг. Цахилгаан дамжуулах чанар нь өндөр гарч байвал эрдэсжилт ихтэй өөрөөр хэлбэл натрийн болон хлорын ионууд зонхилж байгааг илтгэж байгаа юм.

Хатуулаг: Ундны усны чанарын бас нэг чухал шалгуур нь усны хатуулаг юм. Энэ нь усан дахь кальци, магнийн агуулагдсан хэмжээгээр илэрхийлэгдэнэ. Судлаачдын тогтоосноор хатуулгийг дараах байдлаар ангилсан байдаг. Үүнд:

- ✓ 0-1,5мг-экв/л-маш зөөлөн
- ✓ 1,51-3,0мг-экв/л-зөөлөн
- ✓ 3,1-6,0мг-экв/л-хатуувтар
- ✓ 6,1-9,0мг-экв/л-хатуу
- ✓ 9мг-экв/л-ээс их-маш хатуу гэж ангилна

Ундны усны найрлага дахь кальци, магни нь ууссан ионы хэлбэрээр байх учраас хүний биед бүрэн шингэдэг.

Усны эрдэсжилт: гэдэг нь усанд байгаа ууссан бодисын хэмжээг мг/л юмуу г/кг –аар илэрхийлсэн хэмжээ юм. Гидрохимийн практикт усанд ууссан бодисын хэмжээ

А. Гол ион тус бүрийн тоо хэмжээ г/кг юмуу мг/л –ээр далай тэнгисийн усанд г/кг –аар

Б. Ууссан хийг мг/л –ээр

В. Биогенийн элементүүдийг мг/л юмуу мкг/л –ээр ихэвчлэн далайн усанд г/мЗ –ээр эсвэл мкг/л –ээр тус тус илэрхийлнэ

4.1.2. Ундны усны чанар

Хүн амыг чанарын шаардлага хангасан ундны усаар хүрэлцээтэй хангах асуудал нь дэлхий нийтийн тулгамдсан асуудлын нэг болсоор байна. НҮБ-ын Ерөнхий ассамблейн 2003 оны XII сарын хуралдаанаас 2005-2015 оныг “Ус амьдралын эх булаг” олон улсын 10 жил болгон зарласан байдаг.

Ундны ус гэдэг нь хүн амын шууд уух болон хоол боловсруулах, ариун цэвэр, эрүүл ахуйн хэвийн үйл ажиллагааг хангах зорилгоор хэрэглэж байгаа чанартай аюулгүй усыг хэлнэ. Ус нь хүний физиологийн хэвийн үйл ажиллагааг хангаж, зохицуулах үүрэгтэй. Жишээ нь: Усны үндсэн найрлагыг тодорхойлох натри нь ус давсны солилцоог, кальци, магни нь зүрхний булчингийн агшилтыг зохицуулах, ясны бэхжилтэнд чухал үүрэгтэй бол гидрокарбонат нь хоол боловсруулах, хлорид, сульфат нь бодисын солилцоонд тус тус оролцдог байна.

Хүн амьдралын амин чухал үүрэг бүхий эрдэс бодис, микроэлементүүдийн 30-40%-ийг уснаас, бусдыг нь хоол хүнснээс авдаг байна. Тухайлбал төмөр, кобальт нь цус төлжүүлэх ажиллагаанд, цайр, манган нь уургийн нийлэгжилт, инсулины үүсэлтэнд, зэс, никель, молебдин нь даавар ферментүүдийн найрлагад оролцдог.

Монгол улсын хувьд MNS900:2005 гэсэн ундны усны стандартыг мөрдөн ажилладаг. Энэ стандартын гол зорилго нь хүн амын унд ахуйн усны хэрэглээнд ашиглах эрүүл ахуйн шаардлага, хэм хэмжээг хангах, түүний чанар, аяулгүй байдлын үнэлгээний үйл ажиллагааг зохицуулахад оршино.

Ундны усны байгалийн гаралтай химийн найрлагын үзүүлэлт

№	Үзүүлэлт	Хэмжих нэгж	Зөвшөөрөгдөх хэмжээ
1	Анзан (Мо)	мг/л	0,07
2	Бари (Ва)	мг/л	0,7

3	Бор (B)	мг/л	0,5
4	Зэс (Cu)	мг/л	1,0
5	Кальцийн ион, (Ca ²⁺)	мг/л	100,0
6	Магнийн ион, (Mg ²⁺)	мг/л	30,0
7	Манган (Mn)	мг/л	0,1
8	Натри (Na)	мг/л	200,0
9	Фосфатын ион, (PO ₄ ³⁻)	мг/л	3,5
10	Фтор (F)	мг/л	0,7-1,5
11	pH		6,5-8,5
12	Селен (Se)	мг/л	0,01
13	Стронци (Sr)	мг/л	2,0
14	Сульфатын ион, (SO ₄ ²⁻)	мг/л	500,0
15	Ерөнхий хатуулаг	мг×экв/л	7,0
16	Хлорид ион, (Cl ⁻)	мг/л	350,0
17	Хүнцэл (As)	мг/л	0,01
18	Хүхэрт устөрөгч (H ₂ S)	мг/л	0,1
19	Хром (Cr)	мг/л	0,05
20	Хуурай үлдэгдэл	мг/л	1000,0
21	Уран (U)	мг/л	0,015

4.2. Лабораторийн шинжилгээний аргачлал болон нарийвчлал

Лабораторийн ерөнхий болон хүнд металын шинжилгээг тус бүрт тохирох ICP80, IMS80T, ISE07A, ISE09V, CLA43V, ISE06T, PHY22V, SOL85V аргачлалаар хийсэн.

Шинжилгээгээр нийт 62 элемент тодорхойлсон бөгөөд лабораторийн багажийн эвдрэл гэмтлийн шалтгаанаар хлорийн шинжилгээг хийлгэх боломжгүй болсон. Шинжилгээний дүнд хлор болон гидрокарбонат, нитрат, нитрид, аммони зэрэг элементийн үр дүнг аймгийн мэргэжлийн хяналтын газраас урьд өмнө хийсэн шинжилгээний үр дүнгээс авсан.

Хүнд металын шинжилгээний үр дүнд чанарын шинжилгээг хос дээжлэлтийн аргаар лабораторийн шинжилгээг шалгах боломжтой.

Тав. Лабораторийн шинжилгээний дүн

“SGS Mongolia LLC”-лабораторид шинжлүүлсэн дээжүүдийн үр дүнг хавсралт 01 –д харуулав. Лабораторийн шинжилгээний үр дүнд боловсруулалт хийхийн өмнө чанарын шинжилгээг хийж лабораторийн шинжилгээний үр дүнгийн үнэмшлийг тодорхойлсон.

5.1. Лабораторийн шинжилгээний үр дүнд хийсэн чанарын шинжилгээ

Говьсүмбэр аймгийн сумын төвүүдийн ундны усан хангамжийн худгуудад хийсэн лабораторийн шинжилгээний үр дүнгүүдээс ундны усны стандарт (MNS 900:2010) –д үл тохирох элементүүдийг сонгон авч график 1-ээс 5 –д харуулав. Бусад элементүүд ундны усны стандартад тохирч байна.

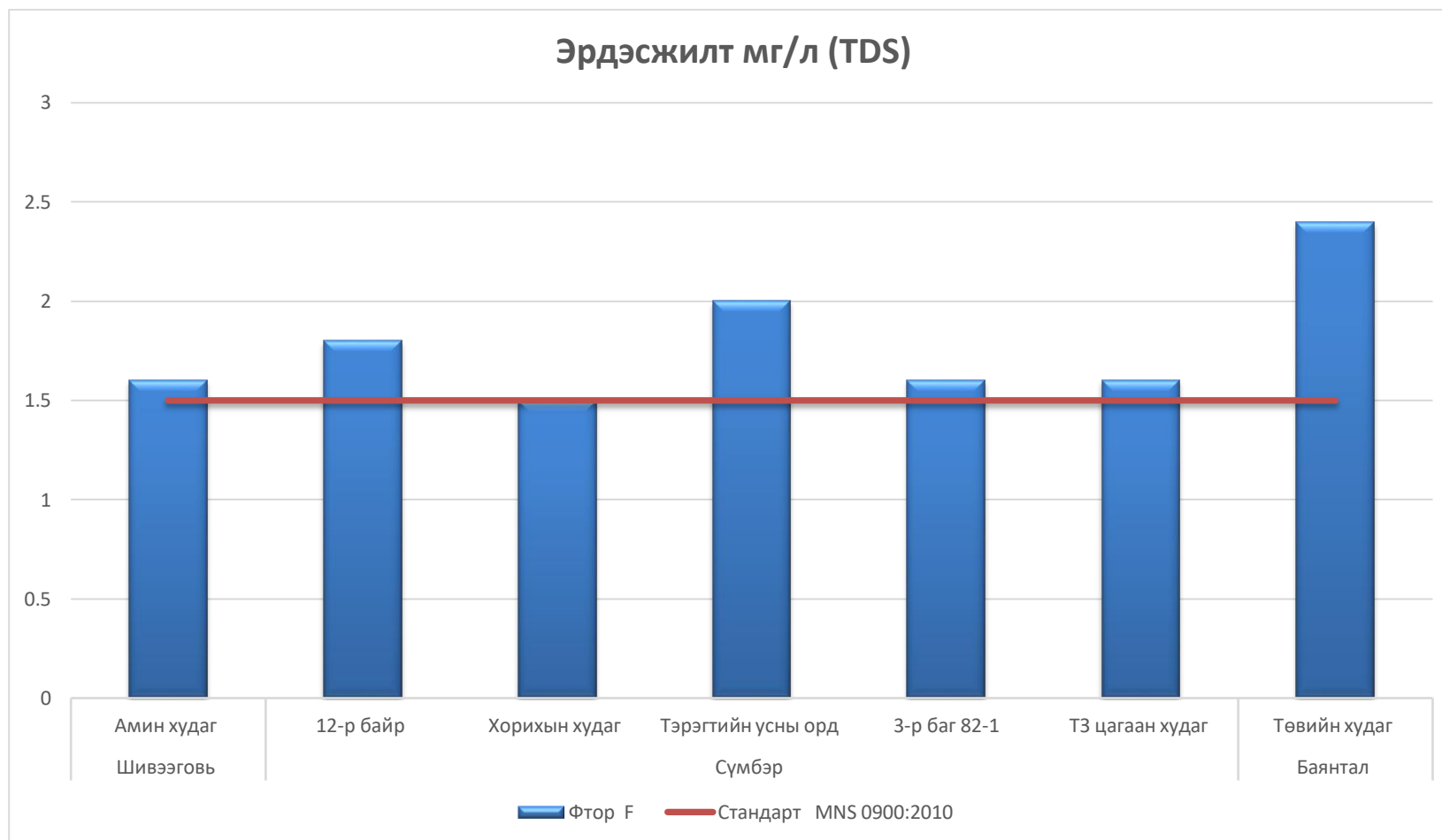
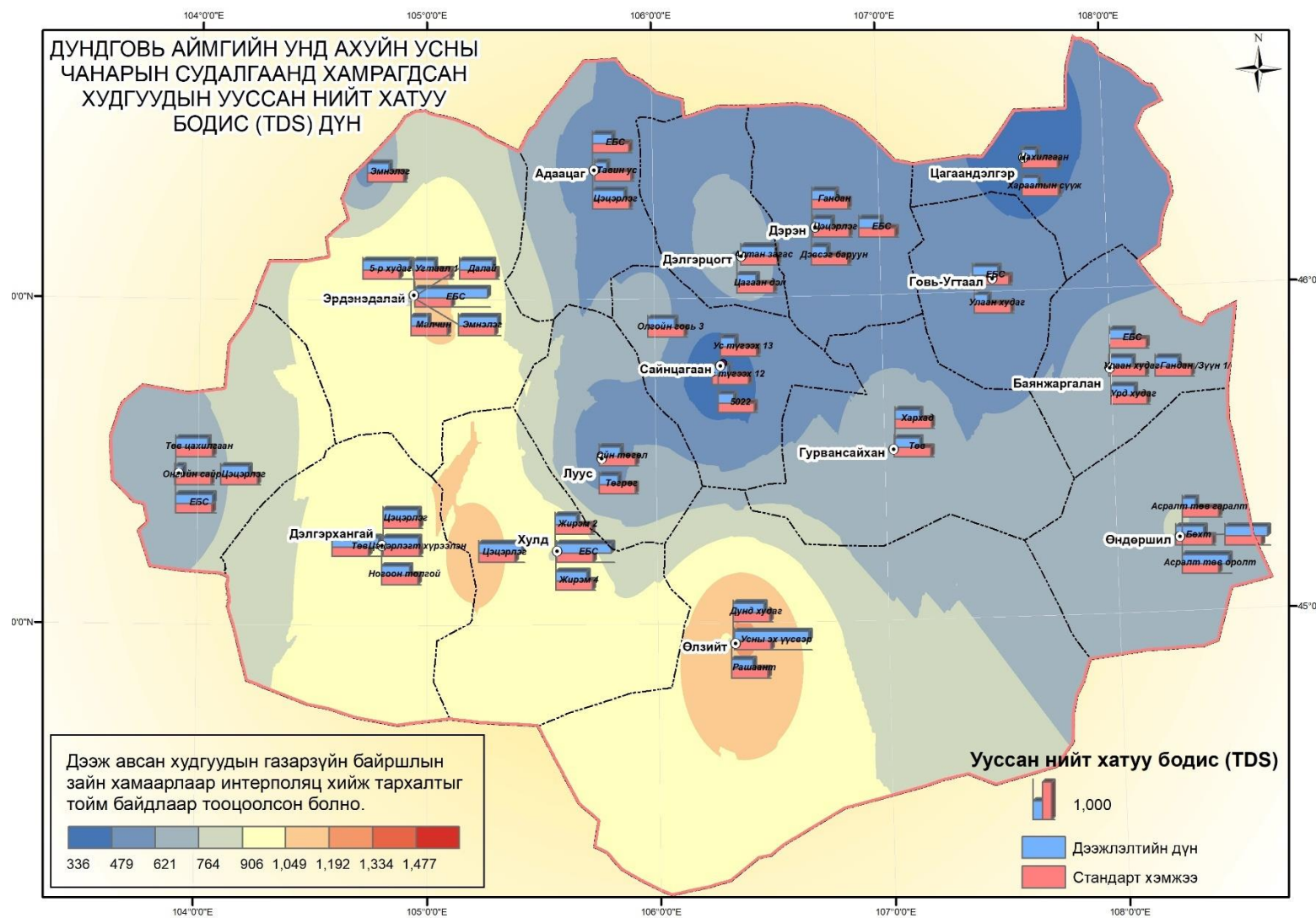

График 1 Эрдэсжилт

Зураг 1 Дээж авсан худгуудын газарзүйн байршлын эрдэсжилтийн тархалтын тойм зураг

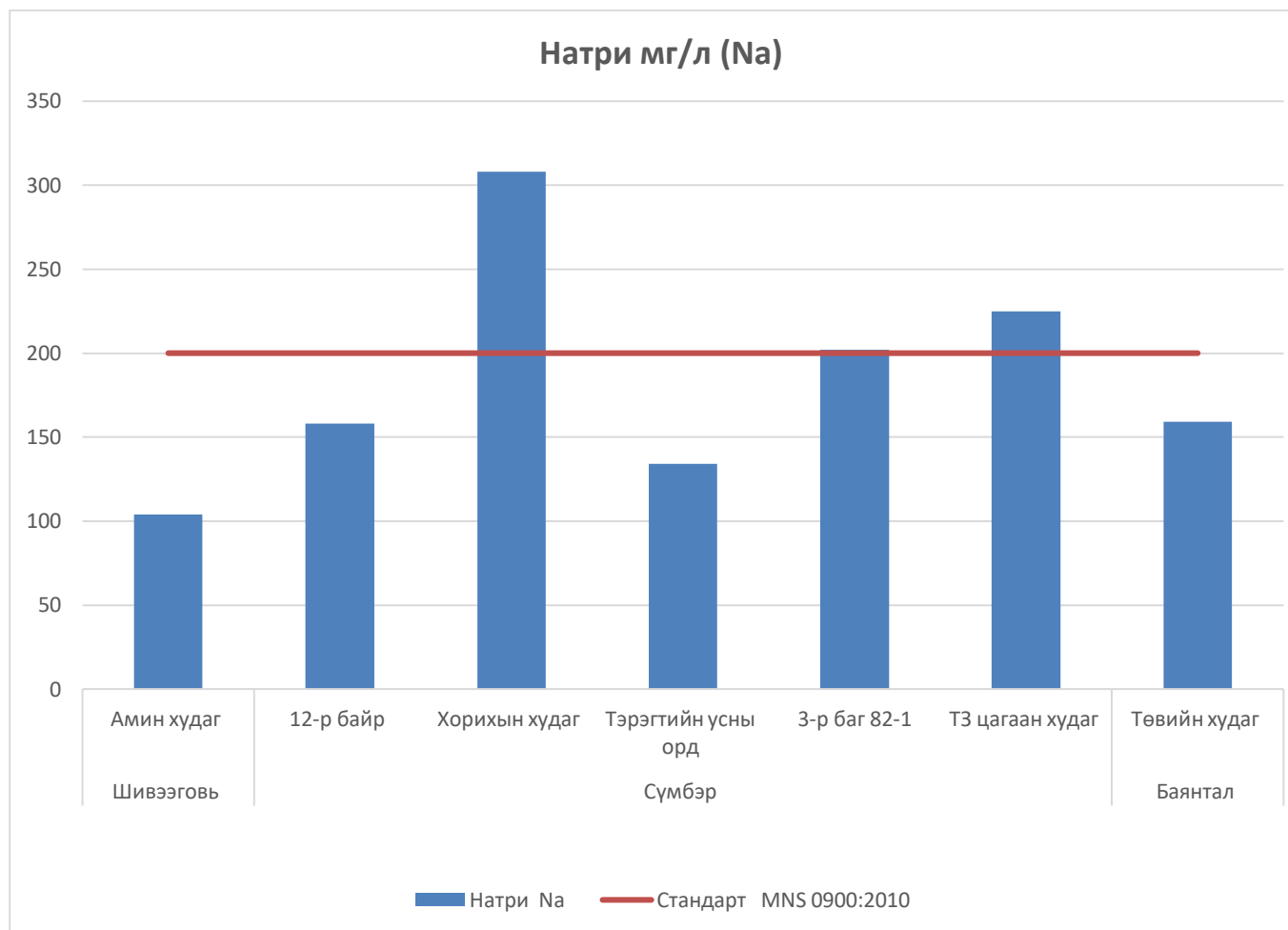
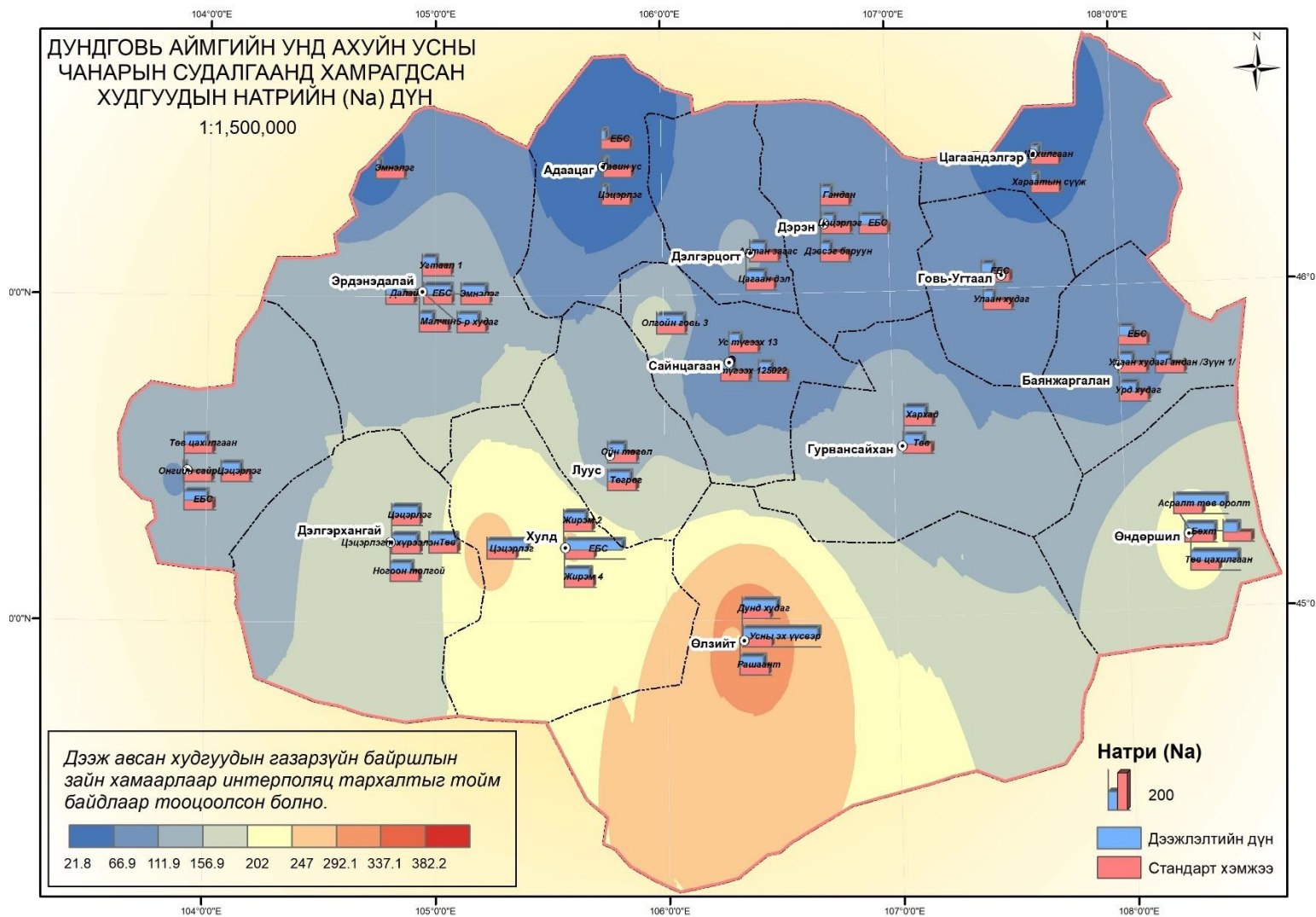

График 2 Натрийн агуулга, мг/л

Зураг 2 Дээж авсан худгуудын газарзүйн байршлын Натри тархалтын тойм зураг

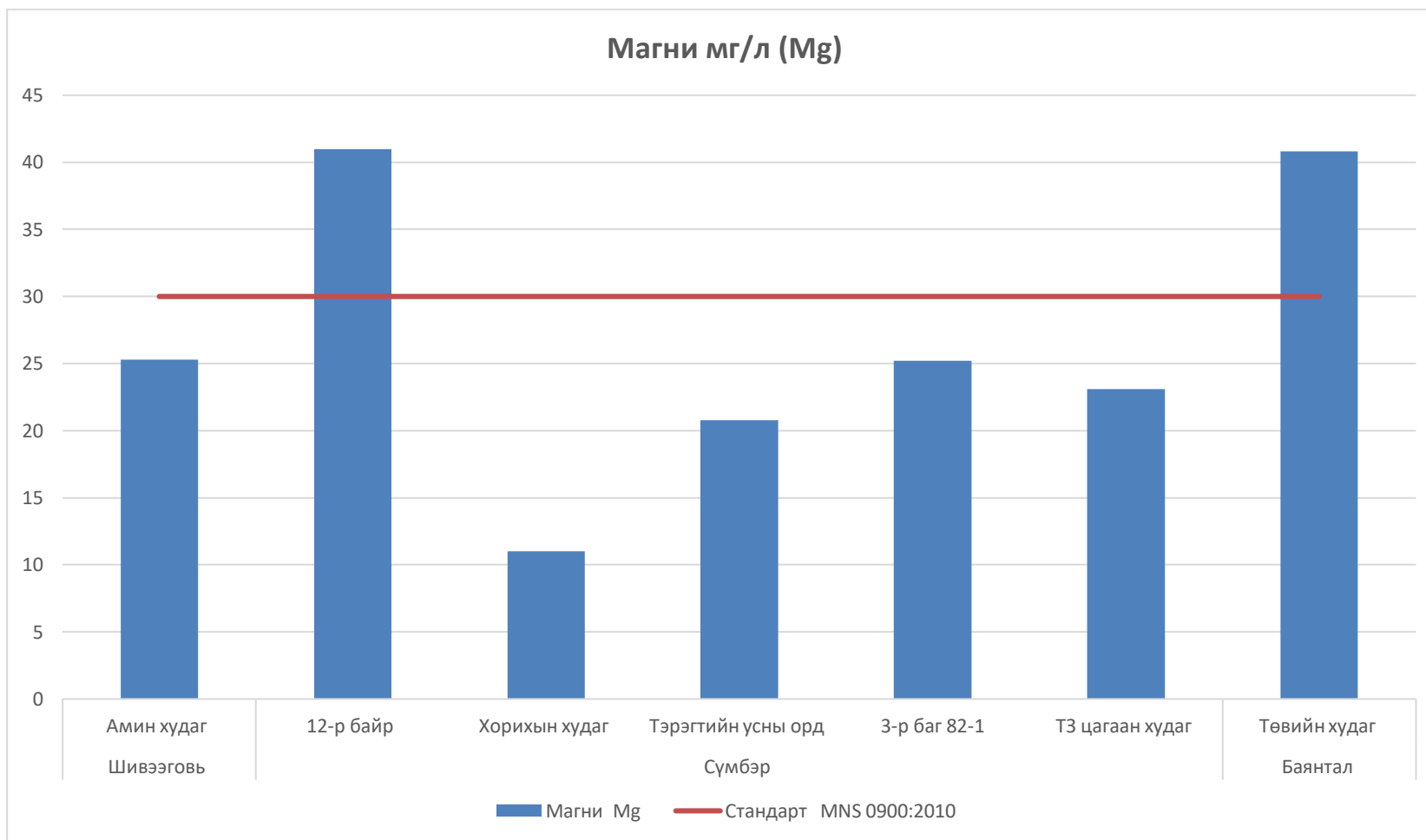
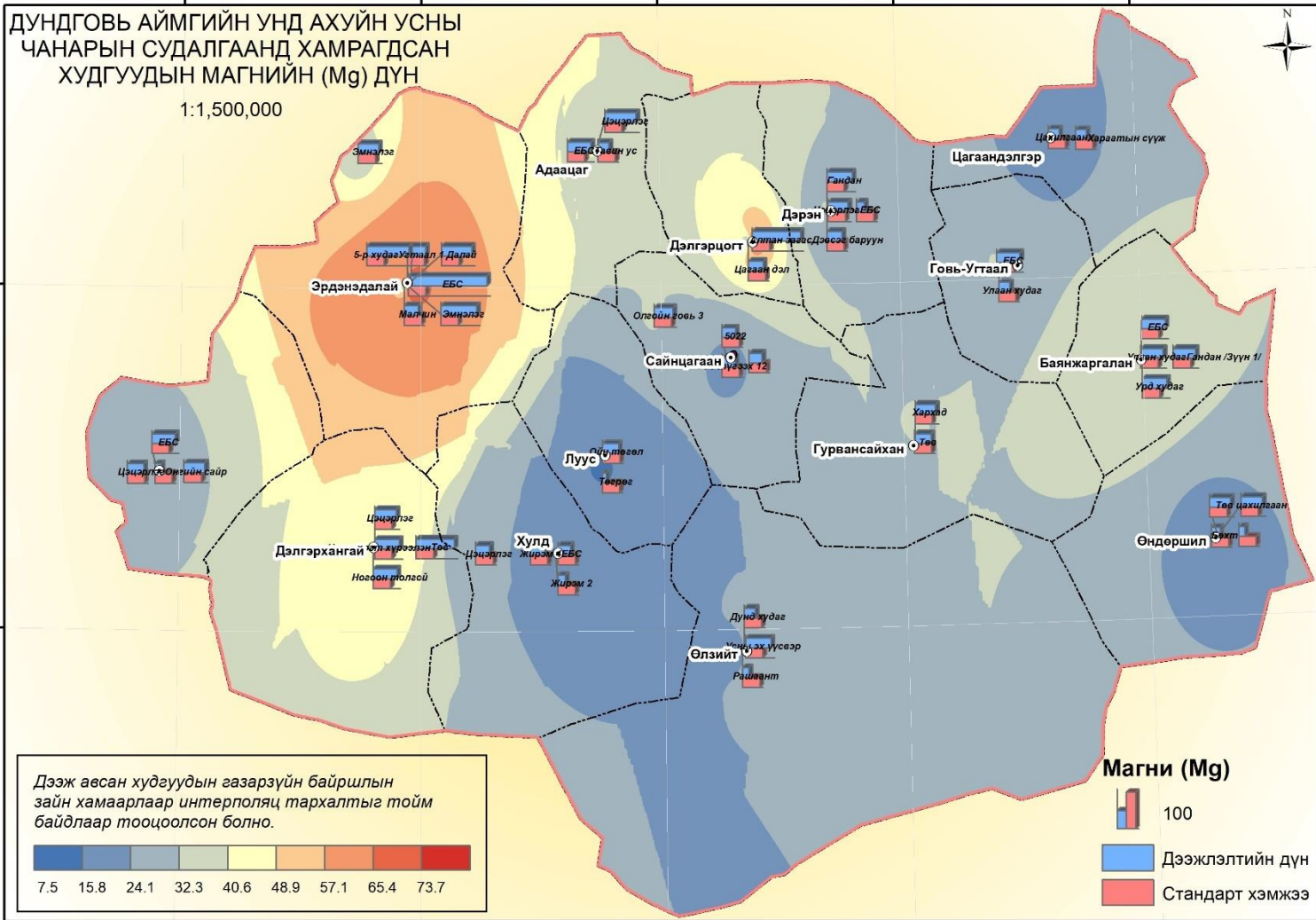

График 3 Магнийн агуулга, мг/л

Зураг 3 Дээж авсан худгуудын газарзүйн байршлын Магни тархалтын тойм зураг

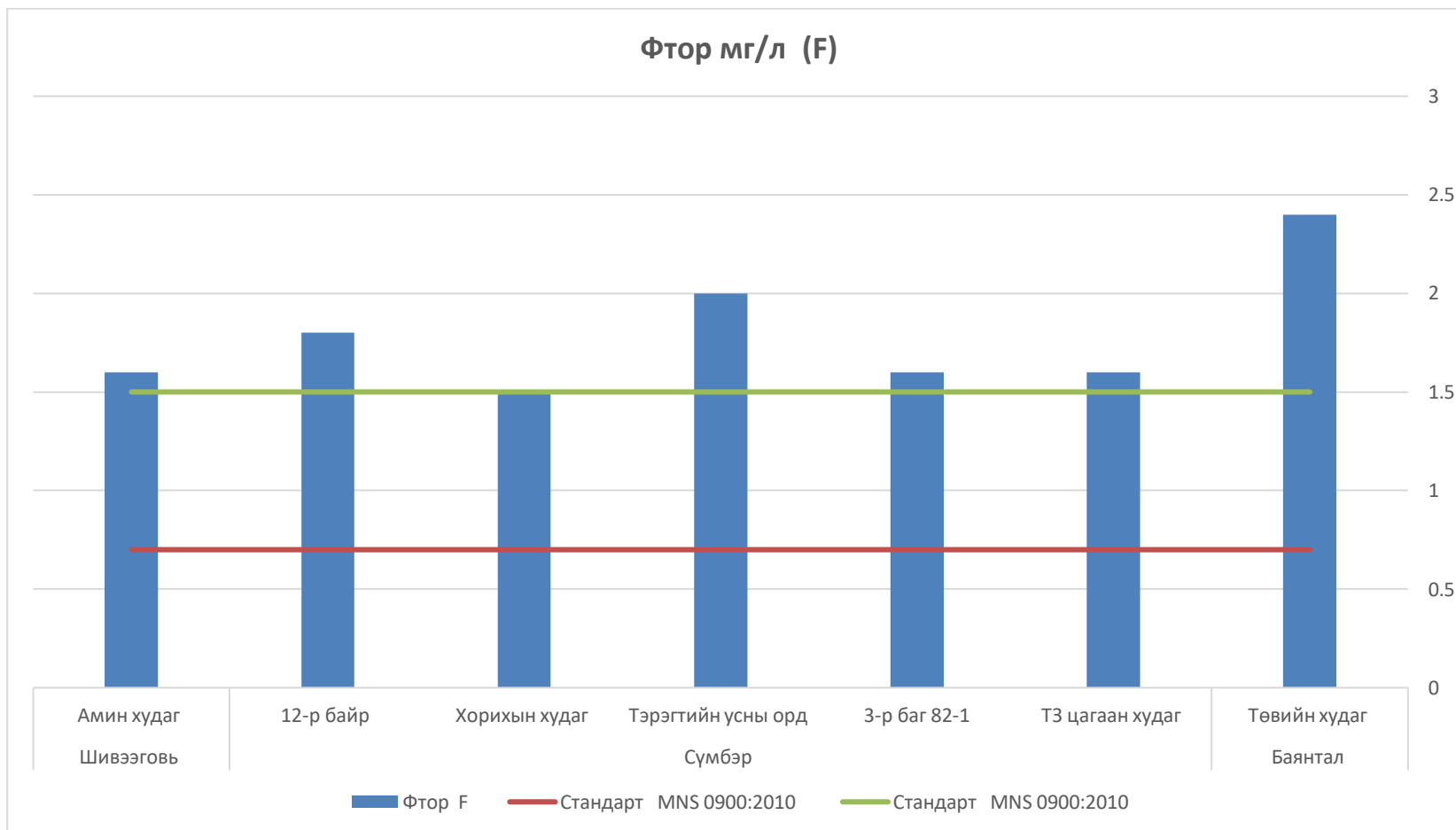
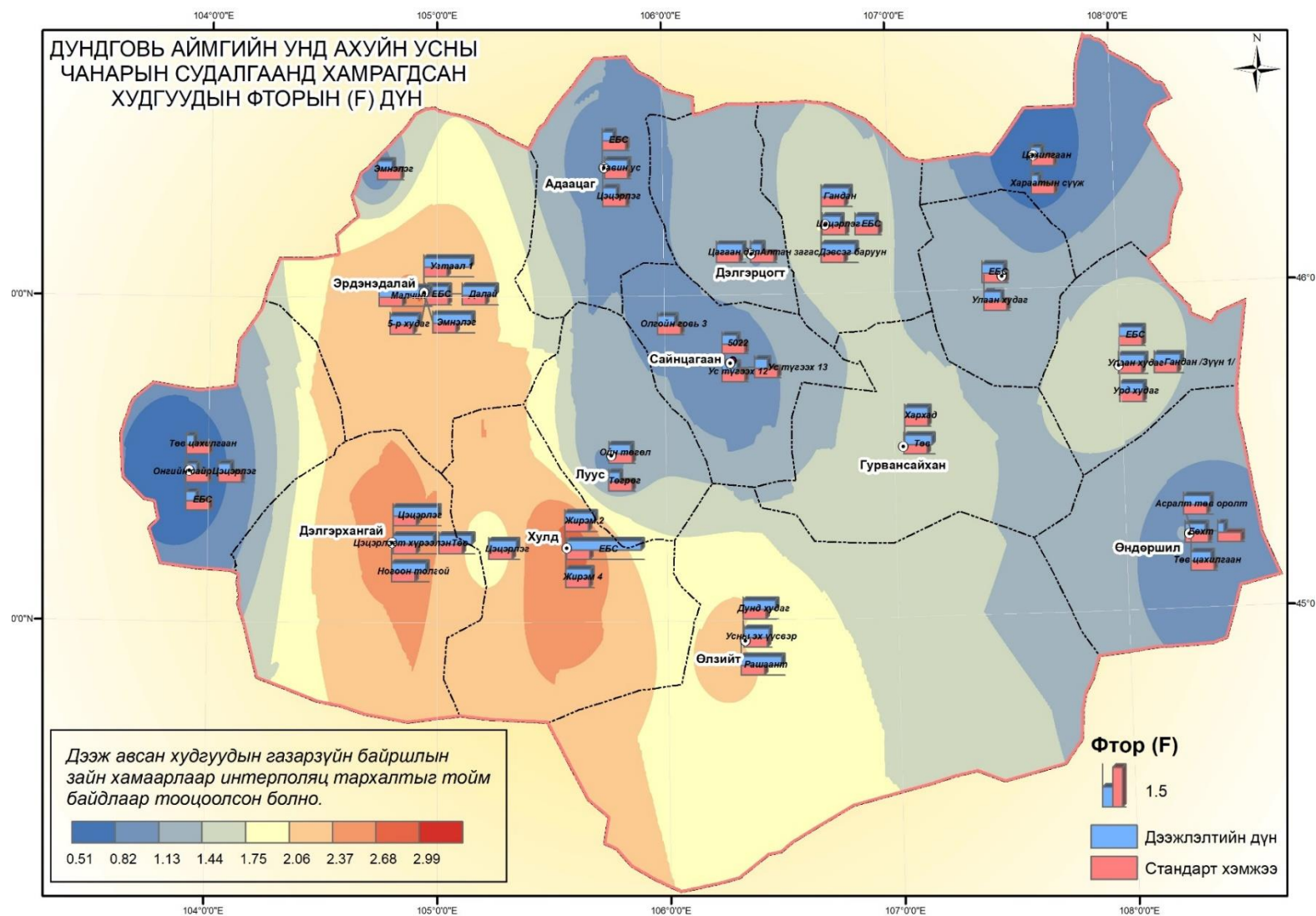

График 4 Фторын агуулга, мг/л

Зураг 4 Дээж авсан худгуудын газарзүйн байршлын Фторын тархалтын тойм зураг

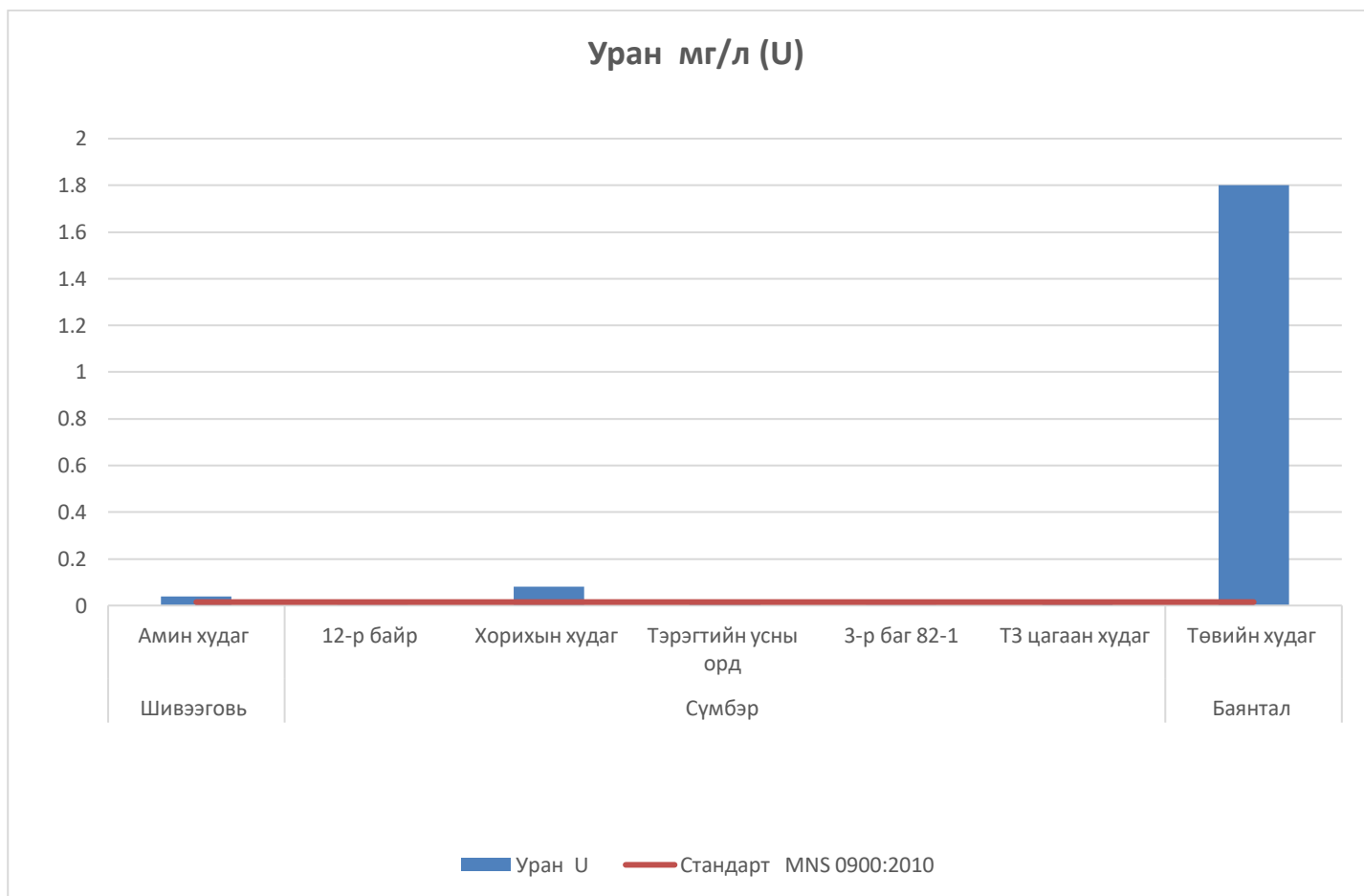
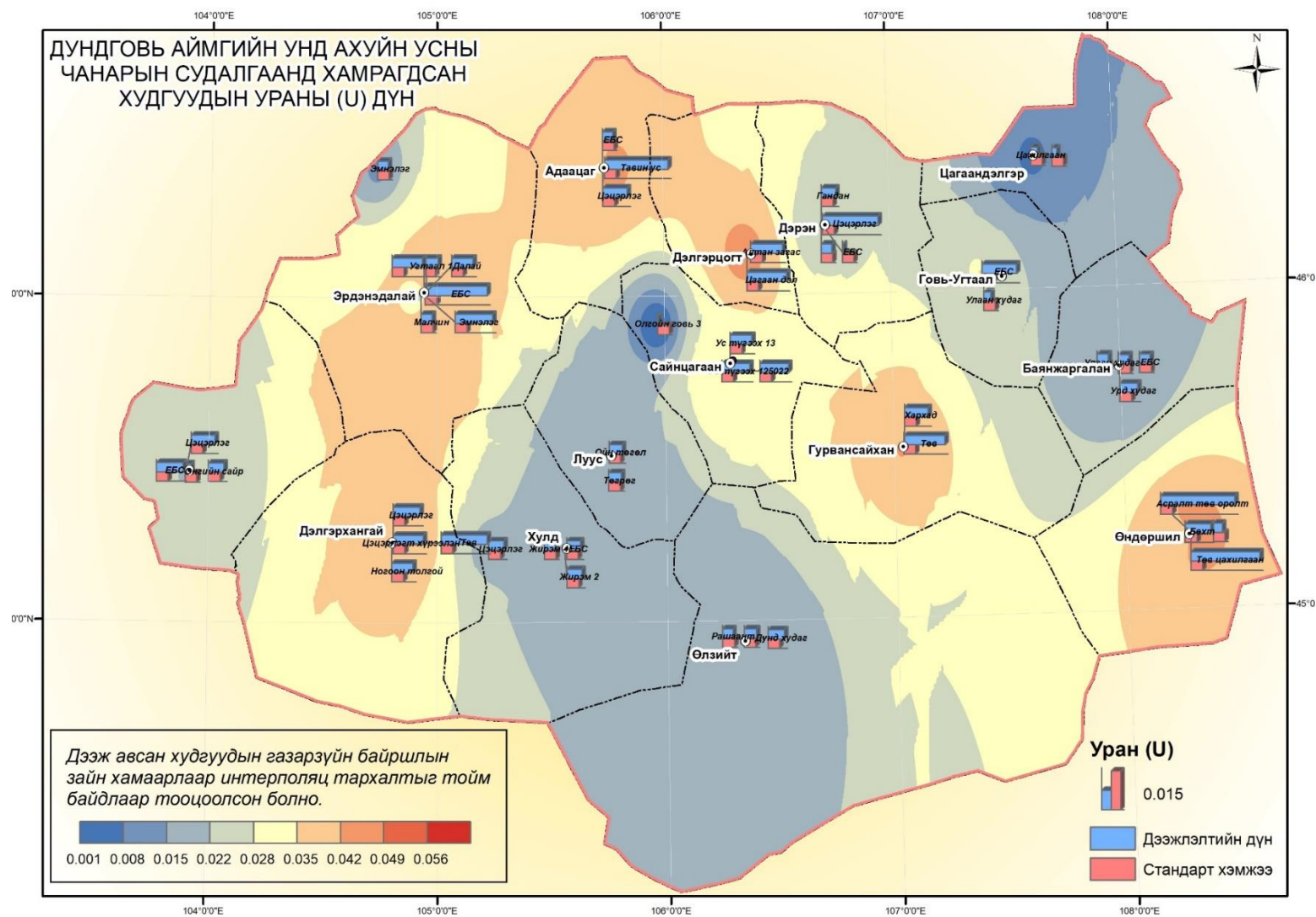

График 5 Ураны агуулга, мг/л

Зураг 5 Дээж авсан худгуудын газарзүйн байршлын Ураны тархалтын тойм зураг

Зургаа. Ус хангамжийн цэгүүдийн эрүүл ахуйн өнөөгийн байдал

Говьсүмбэр аймгийн 3 сумын нийт 7 худгийн ашиглалтын байдалтай газар дээр нь үзэж танилцахад. Дараах байдалтай байна.

- Худгуудад хамгаалалтын бүсийн дэглэмийг мөрдөж ажилладаггүйгээс шалтгаалан ус хангамжийн худгуудын ихэнх гэр хороолол дотор нойл, бохир усны нүх зэрэг бохирдуулагч эх үүсвэртэйгээ ойрхон
- Уст цэгийг мэргэжлийн байгууллагаар гаргуулдаггүй учраас чанаргүй худгууд гаргасан.
- Уст цэг буюу худгууд нь паспорт хувийн хэрэг байхгүй.
- Нэр хаягжилт байхгүй
- Сумын төвийн унд ахуйн усан хангамжийн худагт тавигдсан ус цэвэршүүлэх, зөөлрүүлэх төхөөрөмжүүдийн хүчин чадлыг тухайн худгийн хүчин чадал, сумын хүн амын тоо, усны хэрэгцээ шаардлага болон усны чанарын үзүүлэлтэнд тохируулан суурилуулаагүй зэрэг зөрчлүүд нийтлэг гарч байсан.

Ус хангамжийн худгуудыг сум тус бүрээр зураг тайлбарын хамт хавсралтаар харуулав.

Долоо. Судалгааны ажлын үр дүн

Газрын доорх усны чанарын шинжилгээний судалгааны үр дүнд тус аймгийн сумын төвүүдийн ус хангамжийн нийт 7 худгийг шинжилгээнд хамруулсан. Шинжилгээний хариуг нэгтгэн MNS0900:2005 стандарттай харицуулахад байх хэмжээнээс илүү.

Говьсүмбэр аймгийн Сүмбэр сумын 12-р байр, Баянтал сумын төвийн худаг тус худгуудад Магни ундны усны стандартад байх хэмжээнээс илүү.

Говьсүмбэр аймгийн Сүмбэр сумын Хорихын худаг, 3-р баг 82-1 тоот, Төмөр замын цагаан худаг тус худгуудад Натри ундны усны стандартад байх хэмжээнээс илүү.

Говьсүмбэр аймгийн Сүмбэр сумын Хорихын худаг, Тэрэгтийн усны орд, Төмөр замын цагаан, , Баянтал сумын төвийн худаг, Шивээговь сумын Амин худаг тус худгуудад Уран ундны усны стандартад байх хэмжээнээс илүү.

Говьсүмбэр аймгийн Сүмбэр сумын Тэрэгтийн усны орд, Төмөр замын цагаан, 3-р баг 82-1 тоот, Баянтал сумын төвийн худаг, Шивээговь сумын Амин худаг тус худгуудад Фтор ундны усны стандартад байх хэмжээнээс илүү.

Говьсүмбэр аймгийн Сүмбэр сумын Хорихын худагт Эрдэсжилт ундны усны стандартад байх хэмжээнээс илүү.

1. ЦААШИД ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ШААРДЛАГАТАЙ АЖЛЫН ЗӨВЛӨМЖ

Энэхүү судалгааны үр дүнд үндэслэн дараах санал зөвлөмжүүдийг боловсруулан гаргав. Үүнд:

Унд ахуйн уст цэгийн эрүүл аюулгүй байдлыг хангах

1.1 “Усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдөх журам” /Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайд, Барилга, хот байгуулалтын сайдын 2015 оны А-230/127 дугаар хамтарсан тушаал/-ыг мөрдөж ажиллах.

1.2. Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийг сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам /Хүнс, хөдөө, аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны 101/189/194 дүгээр хамтарсан тушаал/, MNS 6088:2010 “Худгийн цооног өрөмдөх, тоног төхөөрөмж суурилуулах ажилд тавих техникийн шаардлага”, MNS 5775:2007 “Хот суурин газрын ундны ус түгээх цэгийн үйлчилгээ. Ерөнхий шаардлага” зэрэг бичиг баримтуудыг мөрдөж ажиллах шаардлагатай байна. Эдгээр шаардлагуудыг мөрдөж ажиллаагүйгээс шалтгаалан унд ахуйн ус хангамжийн чанаргүй худгуудыг гаргуулах, ашиглалтын насжилт бага, эрүүл ахуйн бүсийн дэглэм алдагдаснаас бохирдох эрсдэл үүссэн, төвлөрсөн системд холбогдсон сумдууд газрын доорх усны нөөцийн хайгуул хийлгэхгүйгээр шууд өмнө нь ашиглаж байсан насжилт өндөртэй нөөц нь тодорхойгүй худагт шууд холбосон зэрэг зөрчлүүд илэрч байна.

Найм. Цаашид хэрэгжүүлэх шаардлагатай ажлын зөвлөмж

Энэхүү судалгааны үр дүнд үндэслэн дараах санал зөвлөмжүүдийг боловсруулан гаргав. Үүнд:

2. ЦААШИД ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ШААРДЛАГАТАЙ АЖЛЫН ЗӨВЛӨМЖ

Энэхүү судалгааны үр дүнд үндэслэн дараах санал зөвлөмжүүдийг боловсруулан гаргав. Үүнд:

Унд ахуйн уст цэгийн эрүүл аюулгүй байдлыг хангах

1.2 “Усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэрийн онцгой болон энгийн хамгаалалтын, эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдөх журам” /Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайд, Барилга, хот байгуулалтын сайдын 2015 оны А-230/127 дугаар хамтарсан тушаал/-ыг мөрдөж ажиллах.

1.2. Инженерийн хийцтэй худаг, уст цэгийг сэргээн засварлах, шинээр гаргах, санхүүжүүлэх, эзэмших, ашиглах нийтлэг журам /Хүнс, хөдөө, аж ахуйн сайд, Байгаль орчны сайд, Сангийн сайдын 2005 оны 101/189/194 дүгээр хамтарсан тушаал/, MNS 6088:2010 “Худгийн цооног өрөмдөх, тоног төхөөрөмж суурилуулах ажилд тавих техникийн шаардлага”, MNS 5775:2007 “Хот суурин газрын ундны ус түгээх цэгийн үйлчилгээ. Ерөнхий шаардлага” зэрэг бичиг баримтуудыг мөрдөж ажиллах шаардлагатай байна. Эдгээр шаардлагуудыг мөрдөж ажиллаагүйгээс шалтгаалан унд ахуйн ус хангамжийн чанаргүй худгуудыг гаргуулах, ашиглалтын насжилт бага, эрүүл ахуйн бүсийн дэглэм алдагдаснаас бохирдох эрсдэл үүссэн, төвлөрсөн системд холбогдсон сумдууд газрын доорх усны нөөцийн хайгуул хийлгэхгүйгээр шууд өмнө нь ашиглаж байсан насжилт өндөртэй нөөц нь тодорхойгүй худагт шууд холбосон зэрэг зөрчлүүд илэрч байна.

Шүүлтүүрийн сонголт, түүний зохистой ашиглалтын хугацаа болон горим

Говьсүмбэр аймгийн 3 сумын ус хангамжийн худгуудын усны чанарын шинжилгээний хариунаас үзэхэд Магни, Натри, Эрдэсжилт, Хатуулаг, Фтор, Уран зэрэг элементүүд ундны усны стандарт MNS0900:2005-д зааснаар тэнцэхгүй байна. Иймд дараах шүүлтүүрүүдийг суурилуулбал зохино.

1. Фторгүйжүүлэх
2. Зөөлрүүлэх
3. Цэнгэгжүүлэх
4. Уран шүүх гэх мэт төхөөрөмжүүд болно.

Тус төрлийн шүүлтүүрүүдийг сууриллуулахдаа заавал мэргэжлийн байгууллагаар тавиулах ба ашиглалтын зааврыг чанд дагаж мөрдөх нь чухал. Мөн Шүүлтүүр сууриллуулахын өмнө дахин усыг шинжилгээнд хамруулбал зохино. Учир нь Говьсүмбэр аймгийн сумын төвүүдийн ус хангамжинд ашиглагдаж байгаа худгуудын 90 орчим хувьд нь Уран, Фтор илэрч байгаа учир давтан шинжилгээнд заавал хамруулах шаардлагатай.

Хавсралт

Говьсүмбэр аймгийн сумын төвүүдийн унд ахуйн ус хангамжинд хэрэглэж байгаа худгуудын усны чанарын шинжилгээний дүн

		Код	Al	Ba	Ca	Cr	Cu	Fe	K	Mg	Mn	Na
			Хөнгөнцагаан	Бари	Кальци	Хром	Зэс	Төмөр	Кали	Магни	Манган	Натри
METHOD			ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T
MNS 0900:2010			0.5	0.7	100	0.05	1	0.3	-	30	0.1	200
Сум	Уст цэг		мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л
Шивээговь	Амин худаг	U-17	<0.01	<0.01	51.1	<0.01	<0.005	<0.05	1.7	25.3	<0.005	104
Сүмбэр	12-р байр	U-18	<0.01	0.019	37.2	<0.01	<0.005	<0.05	2	41	0.029	158
	Хорихын худаг	U-19	<0.01	<0.01	52.3	<0.01	<0.005	<0.05	1.5	11	<0.005	308
	Тэрэгтийн усны орд	U-20	<0.01	<0.01	33.3	<0.01	<0.005	<0.05	1.4	20.8	<0.005	134
	3-р баг 82-1	U-113	<0.01	<0.01	40.2	<0.01	<0.005	<0.05	1.5	25.2	0.024	202
	ТЗ цагаан худаг	U-114	<0.01	<0.01	42.6	<0.01	<0.005	<0.05	1.5	23.1	0.06	225
Баянтал	Төвийн худаг	U-21	<0.01	0.022	37.7	<0.01	<0.005	<0.05	2	40.8	0.063	159

		P	Sr	Ti	V	Zn	Be	Sc	Co	Ni	Ga	Mo
		Фосфор	Стронци	Титан	Ванади	Цайр	Берилли	Скандий	Кобальт	Никель	Галли	Молибден
METHOD		ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T
MNS 0900:2010		3.5	2	-	-	5	0.0002	-	-	0.02	-	0.07
Сум	Уст цэг	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	µG/L	мг/л	µG/L	мг/л
Шивээговь	Амин худаг	<0.05	0.654	<0.01	<0.01	<0.005	0.0002	0.007	0.31	<0.0003	<0.02	0.016
Сүмбэр	12-р байр	<0.05	0.864	<0.01	<0.01	0.593	<0.0001	0.005	0.18	<0.0003	<0.02	0.0185
	Хорихын худаг	<0.05	0.955	<0.01	<0.01	<0.005	<0.0001	0.002	0.18	<0.0003	<0.02	0.013
	Тэрэгтийн усны орд	<0.05	0.724	<0.01	<0.01	<0.005	<0.0001	0.004	0.1	<0.0003	<0.02	0.0108
	3-р баг 82-1	<0.05	0.744	<0.01	<0.01	0.037	<0.0001	0.002	0.06	<0.0003	<0.02	0.02
	ТЗ цагаан худаг	<0.05	0.787	<0.01	<0.01	<0.005	<0.0001	0.002	<0.06	<0.0003	<0.02	0.0197
Баянтал	Төвийн худаг	<0.05	0.875	<0.01	<0.01	<0.005	<0.0001	0.005	0.13	<0.0003	<0.02	0.0186

		As	Se	Rb	Y	Zr	Nb	Ag	Cd	In	Sn	Sb
		Хүнцэл	Селен	Рубиди	Иттри	Циркон и	Ниоби й	Мөнгө	Кадми	Инди	Цагаантугалг а	Сурьма
	METHOD	IMS80 T	IMS80 T	IMS80 T	IMS80 T	IMS80T	IMS80 T	IMS80 T	IMS80T	IMS80 T	IMS80T	IMS80 T
	MNS 0900:2010	0.01	0.01	-	-	-	-	0.1	0.003	-	-	0.02
Сум	Уст цэг	мг/л	мг/л	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L	мг/л	мг/л	µG/L	µG/L	мг/л
Шивээговь	Амин худаг	<0.03	0.0002	1.23	0.092	0.21	<0.005	<0.0002	0.0002	<0.001	<0.1	0.0003
Сүмбэр	12-р байр	<0.03	<0.0002	1.43	0.069	0.07	<0.005	<0.0002	0.00006	<0.001	<0.1	<0.0002
	Хорихын худаг	<0.03	<0.0002	0.48	0.029	<0.05	<0.005	<0.0002	0.00003	<0.001	<0.1	<0.0002
	Тэрэгтий н усны орд	<0.03	<0.0002	0.56	0.027	<0.05	<0.005	<0.0002	0.00003	<0.001	<0.1	<0.0002
	3-р баг 82-1	<0.03	<0.0002	1.23	<0.005	0.39	0.008	<0.0002	<0.0000 1	<0.001	<0.1	<0.0002
	ТЗ цагаан худаг	<0.03	<0.0002	1.2	<0.005	<0.05	<0.005	<0.0002	0.00003	<0.001	<0.1	<0.0002
Баянтал	Төвийн худаг	<0.03	<0.0002	1.43	0.034	<0.05	<0.005	<0.0002	0.00002	<0.001	<0.1	<0.0002

		Te	Cs	La	Ce	Pr	Nd	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho
		Телли	Цези	Лантан	Цери	Празеоди	Неоди	Самари	Европи	Гадолини	Терби	Диспрози	Гольми
METHOD		IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T
MNS 0900:2010		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Сум	Уст цэг	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L
Шивээговь	Амин худаг	<0.1	0.007	0.07	<0.05	<0.006	<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001
Сүмбэр	12-р байр	<0.1	0.042	0.03	<0.05	<0.006	<0.01	<0.002	0.003	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001
	Хорихын худаг	<0.1	<0.001	0.01	<0.05	<0.006	<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001
	Тэрэгтийн усны орд	<0.1	0.004	0.01	<0.05	<0.006	<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001
	3-р баг 82-1	<0.1	0.117	<0.01	<0.05	<0.006	<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001
	ТЗ пагаан худаг	<0.1	0.11	<0.01	<0.05	<0.006	<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	0.001	<0.001
Баянтал	Төвийн худаг	<0.1	0.043	<0.01	<0.05	<0.006	<0.01	<0.002	0.002	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001

		Er	Tm	Yb	Lu	Hf	Ta	W	Hg	Tl	Pb	Bi	Th
		Эрби	Тулий	Иттерби	Лютиций	Гафни	Тантал	Вольфрам	Мөнгөн ус	Талли	Хартугалга	Висмут	Торий
METHOD		IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T
MNS 0900:2010		-	-	-	-	-	-	-	0.001	-	0.01	-	-
Сум	Уст цэг	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L	мг/л	µG/L	мг/л	µG/L	µG/L
Шивээговь	Амин худаг	<0.001	<0.001	<0.001	<0.002	0.011	0.022	0.57	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01	<0.002
Сүмбэр	12-р байр	<0.001	<0.001	<0.001	<0.002	0.017	0.006	0.51	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01	<0.002
	Хорихын худаг	<0.001	<0.001	<0.001	<0.002	<0.004	<0.001	0.43	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01	<0.002
	Тэрэгтийн усны орд	<0.001	<0.001	<0.001	<0.002	0.005	0.002	0.41	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01	<0.002
	3-р баг 82-1	<0.001	<0.001	<0.001	<0.002	0.009	0.012	0.23	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01	<0.002
	ТЗ цагаан худаг	<0.001	<0.001	<0.001	<0.002	0.006	0.001	0.18	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01	<0.002
Баянтал	Төвийн худаг	<0.001	<0.001	<0.001	<0.002	0.008	0.009	0.48	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01	<0.002

		U	F	Cond	SO4_S	pH	TDS		CN-Free
		Уран	Фтор	Цахилгаан дамжуулах	Сульфат		Эрдэсжилт	Хатуулаг	Чөлөөт цианид
METHOD		IMS80T	ISE07A	ISE09V	CLA43V	ISE06T	PHY22V		SOL85V
MNS 0900:2010		0.015	0.7-1.5	-	500	6.5-8.5	1000	7	0.01
Сум	Уст цэг	мг/л	мг/л	µS/CM	мг/л	NOUNIT	мг/л	мг-экв/л	мг/л
Шивээговь	Амин худаг	0.0384	1.6	1014	160	7.5	600	4.63	<0.001
Сүмбэр	12-р байр	0.00142	1.8	1235	150	7.8	672	5.23	<0.001
	Хорихын худаг	0.0811	1.5	1988	270	7.8	1022	3.51	<0.001
	Тэрэгтийн усны орд	0.016	2	1238	160	7.5	688	3.37	<0.001
	3-р баг 82- 1	0.0019	1.6	7.6	134	7.6	728	4.08	<0.001
	ТЗ цагаан худаг	0.0156	1.6	7.6	153	7.6	498	4.03	<0.001
Баянтал	Төвийн худаг	1.8	2.4	1012	140	7.6	552	5.24	<0.001

Говьсүмбэр аймгийн сумын төвүүдийн унд ахуйн усны чанарын шинжилгээ авсан худгуудын зураг:

	1.Эзэмшигч: УС-ДУ ОНӨҮГ 2.Усны түвшин, худгийн гүн: 3.Худгийн төрөл: Ус түгээх 4.Зориулалт: Унд ахуй 5.Эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүс тогтоох боломжтой эсэх: Тийм 6.Физик, химийн үзүүлэлт: Цахилгаан дамжуулах: РН: Температур: TDS: 7.Хашаагаар хамгаалсан эсэх: Тийм 8.Худгийн орчимд бохирдуулагч байгаа эсэх: Үгүй
	1.Эзэмшигч: УБТЗ 2.Усны түвшин, худгийн гүн 3.Худгийн төрөл Ус түгээх 2009 он 4.Зориулалт Унд ахуй 5.Эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүс тогтоох боломжтой эсэх: Тийм 6.Физик, химийн үзүүлэлт: Цахилгаан дамжуулах: РН: Температур: TDS: 7.Худгийн доторлогоо: 8.Хашаагаар хамгаалсан эсэх: Тийм 9.Худгийн орчимд бохирдуулагч байгаа эсэх: Үгүй 10.Хичнээн хүнд ус түгээдэг: 400 хүн
	1.Эзэмшигч: Илчлэг шивээ ХХК 2.Усны түвшин, худгийн гүн 3.Худгийн төрөл Ө.Х 4.Зориулалт Унд ахуй 5.Эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүс тогтоох боломжтой эсэх: Тийм 6.Физик, химийн үзүүлэлт: Цахилгаан дамжуулах: 0,63 РН: 7,5 Температур: 7,2 TDS:0,35 7.Хашаагаар хамгаалсан эсэх: Тийм 8.Худгийн орчимд бохирдуулагч байгаа эсэх: Үгүй

Шивээговь сум, Алсын худаг-1

 Сүмбэр сум, Ус-Ду ОНӨҮГ, өргөх станц	1.Эзэмшигч: УС-ДУ ОНӨҮГ 2.Усны түвшин, худгийн гүн: 3.Худгийн төрөл: : Ус түгээх 4.Зориулалт Унд ахуй 5.Эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүс тогтоох боломжтой эсэх: Тийм 6.Физик, химийн үзүүлэлт: Цахилгаан дамжуулах: PH: Температур: TDS: 7.Хашаагаар хамгаалсан эсэх: Тийм 8.Худгийн орчимд бохирдуулагч байгаа эсэх: Үгүй, 9 .Цэвэршүүлэх төхөөрөмжтэй эсэх: Тийм төмөргүйжүүлэх
 Сүмбэр сум, Хорих худаг	1.Эзэмшигч: ЗДТГ 2.Усны түвшин, худгийн гүн 100 м 3.Худгийн төрөл Ө.Х 4.Зориулалт Унд ахуй 5.Эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүс тогтоох боломжтой эсэх:Үгүй 6.Физик, химийн үзүүлэлт: Цахилгаан дамжуулах: 1,34 PH: 7,79 Температур: 12,1 TDS: 0,76 7.Хашаагаар хамгаалсан эсэх: Үгүй 8.Худгийн орчимд бохирдуулагч байгаа эсэх: Үгүй 9. Өдөрт хэдэн тн ус түгээдэг: 7тн 10. Тоолууртай LXSG-25
 Баянтал, Төвийн худаг	1.Эзэмшигч: Талын илч ОНӨҮГ 2.Усны түвшин, худгийн гүн 3.Худгийн төрөл Ө.Х 2014 он 4.Зориулалт Унд ахуй 5.Эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүс тогтоох боломжтой эсэх: Тийм 6.Физик, химийн үзүүлэлт: Цахилгаан дамжуулах: PH: Температур: TDS: 7.Хашаагаар хамгаалсан эсэх: Тийм 8.Худгийн орчимд бохирдуулагч байгаа эсэх: Үгүй 9.Хичнээн хүнд ус түгээдэг:

Говьсүмбэр аймгийн сумын төвүүдийн унд ахуйн ус хангамжинд хэрэглэж байгаа худгуудын усны

			Al	Ba	Ca	Cr	Cu	Fe	K	Mg
			Хөнгөнцагаан	Бари	Кальци	Хром	Зэс	Төмөр	Кали	Магни
METHOD			ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T
MNS 0900:2010			0.5	0.7	100	0.05	1	0.3	-	30
Сум	Уст цэг		мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л
Шивээговь	Алсын худаг	U-17	<0.01	<0.01	51.1	<0.01	<0.005	<0.05	1.7	25.3
Сүмбэр	12-р байр	U-18	<0.01	0.019	37.2	<0.01	<0.005	<0.05	2	41
	Хорихын худаг	U-19	<0.01	<0.01	52.3	<0.01	<0.005	<0.05	1.5	11
	Тэрэгтийн усны орд	U-20	<0.01	<0.01	33.3	<0.01	<0.005	<0.05	1.4	20.8
	1-р баг 82-1	U-113	<0.01	<0.01	40.2	<0.01	<0.005	<0.05	1.5	25.2
	ТЗ ус түгээх байр	U-114	<0.01	<0.01	42.6	<0.01	<0.005	<0.05	1.5	23.1
Баянтал	Төвийн худаг	U-21	<0.01	0.022	37.7	<0.01	<0.005	<0.05	2	40.8

чанарын шинжилгээний дүн

Mn	Na	P	Sr	Ti	V	Zn	Be	Sc	Co	Ni	Ga	Mo	As
Манган	Натри	Фосфор	Стронци	Титан	Ванади	Цайр	Берилли	Скандий	Кобальт	Никель	Галли	Молибден	Хүнцэл
ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T
0.1	200	3.5	2	-	-	5	0.0002	-	-	0.02	-	0.07	0.01
мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	мг/л	μG/L	мг/л	μG/L	мг/л	мг/л
<0.005	104	<0.05	0.654	<0.01	<0.01	<0.005	0.0002	0.007	0.31	<0.0003	<0.02	0.016	<0.03
0.029	158	<0.05	0.864	<0.01	<0.01	0.593	<0.0001	0.005	0.18	<0.0003	<0.02	0.0185	<0.03
<0.005	308	<0.05	0.955	<0.01	<0.01	<0.005	<0.0001	0.002	0.18	<0.0003	<0.02	0.013	<0.03
<0.005	134	<0.05	0.724	<0.01	<0.01	<0.005	<0.0001	0.004	0.1	<0.0003	<0.02	0.0108	<0.03
0.024	202	<0.05	0.744	<0.01	<0.01	0.037	<0.0001	0.002	0.06	<0.0003	<0.02	0.02	<0.03
0.06	225	<0.05	0.787	<0.01	<0.01	<0.005	<0.0001	0.002	<0.06	<0.0003	<0.02	0.0197	<0.03
0.063	159	<0.05	0.875	<0.01	<0.01	<0.005	<0.0001	0.005	0.13	<0.0003	<0.02	0.0186	<0.03

Se	Rb	Y	Zr	Nb	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	Cs	La	Ce
Селен	Рубиди	Иттри	Циркони	Ниобий	Мөнгө	Кадми	Инди	Цагаантуг алга	Сурьма	Телли	Цези	Лантан	Цери
IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T
0.01	-	-	-	-	0.1	0.003	-	-	0.02	-	-	-	-
мг/л	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L	мг/л	мг/л	µG/L	µG/L	мг/л	µG/L	µG/L	µG/L	µG/L
0.0002	1.23	0.092	0.21	<0.005	<0.0002	0.0002	<0.001	<0.1	0.0003	<0.1	0.007	0.07	<0.05
<0.0002	1.43	0.069	0.07	<0.005	<0.0002	0.00006	<0.001	<0.1	<0.0002	<0.1	0.042	0.03	<0.05
<0.0002	0.48	0.029	<0.05	<0.005	<0.0002	0.00003	<0.001	<0.1	<0.0002	<0.1	<0.001	0.01	<0.05
<0.0002	0.56	0.027	<0.05	<0.005	<0.0002	0.00003	<0.001	<0.1	<0.0002	<0.1	0.004	0.01	<0.05
<0.0002	1.23	<0.005	0.39	0.008	<0.0002	<0.00001	<0.001	<0.1	<0.0002	<0.1	0.117	<0.01	<0.05
<0.0002	1.2	<0.005	<0.05	<0.005	<0.0002	0.00003	<0.001	<0.1	<0.0002	<0.1	0.11	<0.01	<0.05
<0.0002	1.43	0.034	<0.05	<0.005	<0.0002	0.00002	<0.001	<0.1	<0.0002	<0.1	0.043	<0.01	<0.05

Pr	Nd	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb	Lu	Hf	Ta
Празеоди	Неоди	Самари	Европи	Гадолини	Терби	Диспрози	Гольми	Эрби	Тулий	Иттерби	Лютиций	Гафни	Тантал
IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
μG/L	μG/L	μG/L	μG/L	μG/L	μG/L	μG/L	μG/L	μG/L	μG/L	μG/L	μG/L	μG/L	μG/L
<0.006	<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.002	0.011	0.022
<0.006	<0.01	<0.002	0.003	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.002	0.017	0.006
<0.006	<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.002	<0.004	<0.001
<0.006	<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.002	0.005	0.002
<0.006	<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.002	0.009	0.012
<0.006	<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.002	0.006	0.001
<0.006	<0.01	<0.002	0.002	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.002	0.008	0.009

W	Hg	Tl	Pb	Bi	Th	U	F	Cond	SO4_S	pH	TDS	
Вольфрам	Мөнгөн ус	Талли	Хартугалг а	Висмут	Торий	Уран	Фтор	Цахилгаан дамжуулах	Сульфат		Эрдэсжилт	Хатуулаг
IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	ISE07A	ISE09V	CLA43V	ISE06T	PHY22V	
-	0.001	-	0.01	-	-	0.015	0.7-1.5	-	500	6.5-8.5	1000	7
µG/L	мг/л	µG/L	мг/л	µG/L	µG/L	мг/л	мг/л	µS/CM	мг/л	NOUNIT	мг/л	мг-ЭКВ/л
0.57	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01	<0.002	0.0384	1.6	1014	160	7.5	600	4.63
0.51	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01	<0.002	0.00142	1.8	1235	150	7.8	672	5.23
0.43	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01	<0.002	0.0811	1.5	1988	270	7.8	1022	3.51
0.41	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01	<0.002	0.016	2	1238	160	7.5	688	3.37
0.23	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01	<0.002	0.0019	1.6	7.6	134	7.6	728	4.08
0.18	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01	<0.002	0.0156	1.6	7.6	153	7.6	498	4.03
0.48	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01	<0.002	1.8	2.4	1012	140	7.6	552	5.24

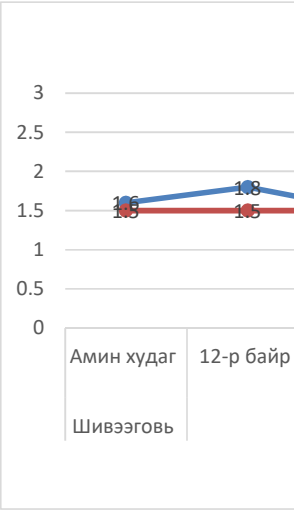
[illegible]

Говьсүмбэр аймгийн сумын төвүүди

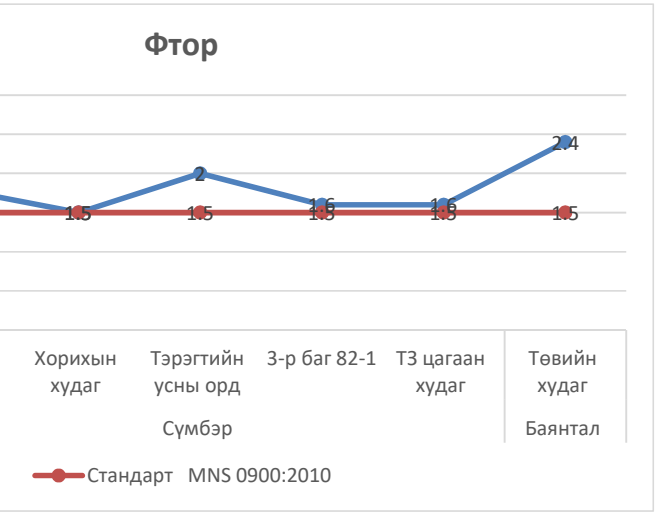
				Al
				Хөнгөнцагаан
		pH	Стандарт	ICP80T
			MNS 0900:2010	0.5
Шивээговь	Амин худаг	1.6	1.5	<0.01
Сүмбэр	12-р байр	1.8	1.5	<0.01
	Хорихын худаг	1.5	1.5	<0.01
	Тэрэгтийн усны орд	2	1.5	<0.01
	3-р баг 82-1	1.6	1.5	<0.01
	ТЗ цагаан худаг	1.6	1.5	<0.01
Баянтал	Төвийн худаг	2.4	1.5	<0.01

ийн унд ахуйн ус хангамжинд хэрэглэж байгаа худгуудын усны чанарын шинжилгээний дүн

Ba	Ca	Cr	Cu	Fe	K	Mg	Mn	Na
Бари	Кальци	Хром	Зэс	Төмөр	Кали	Магни	Манган	Натри
ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T
0.7	100	0.05	1	0.3	-	30	0.1	200
<0.01	51.1	<0.01	<0.005	<0.05	1.7	25.3	<0.005	104
0.019	37.2	<0.01	<0.005	<0.05	2	41	0.029	158
<0.01	52.3	<0.01	<0.005	<0.05	1.5	11	<0.005	308
<0.01	33.3	<0.01	<0.005	<0.05	1.4	20.8	<0.005	134
<0.01	40.2	<0.01	<0.005	<0.05	1.5	25.2	0.024	202
<0.01	42.6	<0.01	<0.005	<0.05	1.5	23.1	0.06	225
0.022	37.7	<0.01	<0.005	<0.05	2	40.8	0.063	159

P	Sr	Ti	V	Zn	Be	Sc	Co	Ni
Фосфор	Стронци	Титан	Ванади	Цайр	Берилли	Скандий	Кобальт	Никель
ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	ICP80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T
3.5	2	-	-	5	0.0002	-	-	0.02
<0.05	0.654	<0.01	<0.01	<0.005	0.0002	0.007	0.31	<0.0003
<0.05	0.864	<0.01	<0.01	0.593	<0.0001	0.005	0.18	<0.0003
<0.05	0.955	<0.01	<0.01	<0.005	<0.0001	0.002	0.18	<0.0003
<0.05	0.724	<0.01	<0.01	<0.005	<0.0001	0.004	0.1	<0.0003
<0.05	0.744	<0.01	<0.01	0.037	<0.0001	0.002	0.06	<0.0003
<0.05	0.787	<0.01	<0.01	<0.005	<0.0001	0.002	<0.06	<0.0003
<0.05	0.875	<0.01	<0.01	<0.005	<0.0001	0.005	0.13	<0.0003

Ga	Mo	As	Se	Rb	Y	Zr	Nb	Ag
Галли	Молибден	Хүнцэл	Селен	Рубиди	Иттри	Циркони	Ниобий	Мөнгө
IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T
-	0.07	0.01	0.01	-	-	-	-	0.1
<0.02	0.016	<0.03	0.0002	1.23	0.092	0.21	<0.005	<0.0002
<0.02	0.0185	<0.03	<0.0002	1.43	0.069	0.07	<0.005	<0.0002
<0.02	0.013	<0.03	<0.0002	0.48	0.029	<0.05	<0.005	<0.0002
<0.02	0.0108	<0.03	<0.0002	0.56	0.027	<0.05	<0.005	<0.0002
<0.02	0.02	<0.03	<0.0002	1.23	<0.005	0.39	0.008	<0.0002
<0.02	0.0197	<0.03	<0.0002	1.2	<0.005	<0.05	<0.005	<0.0002
<0.02	0.0186	<0.03	<0.0002	1.43	0.034	<0.05	<0.005	<0.0002

Cd	In	Sn	Sb	Te	Cs	La	Ce	Pr
Кадми	Инди	Цагаантуг алга	Сурьма	Телли	Цези	Лантан	Цери	Празеоди
IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T
0.003	-	-	0.02	-	-	-	-	-
0.0002	<0.001	<0.1	0.0003	<0.1	0.007	0.07	<0.05	<0.006
0.00006	<0.001	<0.1	<0.0002	<0.1	0.042	0.03	<0.05	<0.006
0.00003	<0.001	<0.1	<0.0002	<0.1	<0.001	0.01	<0.05	<0.006
0.00003	<0.001	<0.1	<0.0002	<0.1	0.004	0.01	<0.05	<0.006
<0.00001	<0.001	<0.1	<0.0002	<0.1	0.117	<0.01	<0.05	<0.006
0.00003	<0.001	<0.1	<0.0002	<0.1	0.11	<0.01	<0.05	<0.006
0.00002	<0.001	<0.1	<0.0002	<0.1	0.043	<0.01	<0.05	<0.006

Nd	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm
Неоди	Самари	Европи	Гадолини	Терби	Диспрози	Гольми	Эрби	Тулий
IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T
-	-	-	-	-	-	-	-	-
<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001
<0.01	<0.002	0.003	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001
<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001
<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001
<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001
<0.01	<0.002	<0.001	<0.003	<0.002	0.001	<0.001	<0.001	<0.001
<0.01	<0.002	0.002	<0.003	<0.002	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001

Yb	Lu	Hf	Ta	W	Hg	Tl	Pb	Bi
Иттерби	Лютиций	Гафни	Тантал	Вольфрам	Мөнгөн ус	Талли	Хартугалг а	Висмут
IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T	IMS80T
-	-	-	-	-	0.001	-	0.01	-
<0.001	<0.002	0.011	0.022	0.57	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01
<0.001	<0.002	0.017	0.006	0.51	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01
<0.001	<0.002	<0.004	<0.001	0.43	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01
<0.001	<0.002	0.005	0.002	0.41	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01
<0.001	<0.002	0.009	0.012	0.23	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01
<0.001	<0.002	0.006	0.001	0.18	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01
<0.001	<0.002	0.008	0.009	0.48	<0.0005	<0.007	<0.0005	<0.01

Th	U	F	Cond	SO4 S	pH	TDS		CN-Free
Торий	Уран	Фтор	Цахилгаан дамжуулах	Сульфат		Эрдэсжилт	Хатуулаг	Чөлөөт цианид
IMS80T	IMS80T	ISE07A	ISE09V	CLA43V	ISE06T	PHY22V		SOL85V
-	0.015	0.7-1.5	-	500	6.5-8.5	1000	7	0.01
<0.002	0.0384	1.6	1014	160	7.5	600	4.63	<0.001
<0.002	0.00142	1.8	1235	150	7.8	672	5.23	<0.001
<0.002	0.0811	1.5	1988	270	7.8	1022	3.51	<0.001
<0.002	0.016	2	1238	160	7.5	688	3.37	<0.001
<0.002	0.0019	1.6	7.6	134	7.6	728	4.08	<0.001
<0.002	0.0156	1.6	7.6	153	7.6	498	4.03	<0.001
<0.002	1.8	2.4	1012	140	7.6	552	5.24	<0.001